

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ**



**ΣΧΟΛΗ ΝΟΠΕ  
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ**

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ 2007-2008**

**ΜΑΘΗΜΑ**

**ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ**

**ΘΕΜΑ**

**«Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ  
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ»**

**ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ**

**ΔΗΜΗΤΡΑ ΚΟΛΛΙΑ  
ΑΡ.ΜΗΤΡΩΟΥ:1340200400186  
Τηλ:6979320560**

**ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ  
ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ**

**ΑΘΗΝΑ**

**ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2008**

## ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<u>Εισαγωγή</u> .....	5
<u>Ελευθερία της έρευνας</u> .....	8
i) <u>Τα πάντα υπόκεινται σε έρευνα</u> .....	8
ii) <u>Ελευθερία επιλογής αντικειμένου και μεθόδου έρευνας</u> .....	8
iii) <u>Ελευθερία προσβάσεως στα πορίσματα της μέχρι τούδε έρευνας</u> ...9	
iv) <u>Ελευθερία ανακοινώσεως, δημοσιεύσεως, και γενικά διαδόσεως των ερευνητικών πορισμάτων</u> .....	10
<u>Ελευθερία της διδασκαλίας</u> .....	11
<u>Γενικά</u> .....	12
i) <u>Ελευθερία του διδάσκειν</u> .....	13
ii) <u>Ελευθερία του διδασκέσθαι</u> .....	13
<u>Φορείς</u> .....	14
<u>Περιορισμοί</u> .....	15
i) <u>το τρίπτυχο: νομιμότητα, κοινωνικότητα, χρηστότητα</u> .....	15
ii) <u>γενικοί περιορισμοί</u> .....	16
iii) <u>ειδικοί περιορισμοί</u> .....	17
<u>Ακαδημαϊκή ελευθερία</u> .....	18
i) <u>Ακαδημαϊκή ελευθερία του διδακτικού προσωπικού</u> .....	19

<a href="#"><u>ii) Ακαδημαϊκή ελευθερία των φοιτητών</u></a> .....	20
<a href="#"><u>iii) Περιορισμοί της ακαδημαϊκής ελευθερίας</u></a> .....	21
<a href="#"><u>Επίλογος- Synopsis</u></a> .....	23
<a href="#"><u>Λήμματα</u></a> .....	24
<a href="#"><u>Βιβλιογραφία</u></a> .....	25
<a href="#"><u>Νομολογία</u></a> .....	28

## ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΠ:	Άρειος Πάγος
ΣτΕ:	Συμβούλιο της Επικρατείας
ΤοΣ:	Το Σύνταγμα (περιοδικό)
ΝοΒ:	Νομικό Βήμα (περιοδικό)
ΕΔΔΔ:	Επιθεώρηση Δημοσίου και Διοικητικού Δικαίου
Βλ. :	Βλέπε
ό.π. :	όπως παραπάνω
σελ. :	σελίδα (ες)
επ. :	επόμενα

## ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ελληνικό Σύνταγμα στο άρθρο 16§1 ορίζει τα εξής:  
*«Η τέχνη και επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερες· η ανάπτυξη και η προαγωγή τους αποτελεί υποχρέωση του κράτους. Η ακαδημαϊκή ελευθερία και η ελευθερία της διδασκαλίας δεν απαλλάσσουν από το καθήκον υπακοής στο Σύνταγμα».*

Η ελευθερία της τέχνης, της επιστήμης, της έρευνας και της διδασκαλίας αποτελεί την τετραδιάστατη βάση της κοινωνικής ανάπτυξης και του πολιτισμού μας. Είναι η ελευθερία του ανθρώπινου πνεύματος, της ιδιότητας αυτής που διακρίνει τον άνθρωπο από όλα τα άλλα έμβια όντα του πλανήτη μας. Είναι η ελευθερία που δημιούργησε τις φωτεινές εποχές της ανθρωπότητας και η ελευθερία που καταδίωξαν κι έβαψαν στο αίμα οι σκοτεινοί αιώνες της ιστορίας. Γι' αυτό ακριβώς βρίσκεται στην κορυφή των ελευθεριών που εγγυώνται όλα τα συντάγματα του πολιτισμένου κόσμου και οι διεθνείς συμβάσεις για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου<sup>1</sup>.

Ο συντακτικός νομοθέτης προστατεύει στο αρ.16 το δικαίωμα στην παιδεία τόσο κατά τη γνωσιολογική όσο και κατά την καλλιτεχνική της διάσταση. Στην πρώτη αναφέρεται με τις λέξεις: «επιστήμη, έρευνα, διδασκαλία» και στη δεύτερη με τη λέξη: «τέχνη». Στην αναζήτηση και την κατοχή της γνώσης αναφέρεται η «επιστήμη» και η «έρευνα» ενώ στη μετάδοση της γνώσης αναφέρεται η «διδασκαλία». Επομένως επιστήμη, έρευνα και διδασκαλία αποτελούν μερικότερες πλευρές της παιδείας ως γνωσιολογικού φαινομένου<sup>2</sup>.

Στο αρ.16§1 εδ.α' Σ δεν κατοχυρώνεται μόνο ένα status negativus (δλδ. αρνητική κατάσταση, εξαναγκασμός του κράτους σε παράλειψη) αλλά κι ένα status positivus, αφού η ανάπτυξη και η προαγωγή της τέχνης, της επιστήμης, της έρευνας και της διδασκαλίας αποτελούν υποχρέωση του κράτους<sup>3</sup>. Πρόκειται λοιπόν για ένα κοινωνικό δικαίωμα (έχουν θετικό περιεχόμενο, εξαναγκάζουν το κράτος όχι σε παράλειψη αλλά σε πράξη, εξασφαλίζουν ένα ελάχιστο περιεχόμενο αλλά δεν πηγάζει απ' αυτά αγωγή αξίωση κατά του κράτους).

Συναφής με τη διάταξη του αρ.16§1 του Σ είναι η διάταξη του αρ.14§1. Το αρ.14§1 ορίζει: *«Καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και διά του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νόμους του κράτους».* Σ' αυτή τη διάταξη θα μπορούσε να βρει νόμιμο

<sup>1</sup> Βλ.Κασιμάτης Γ., Η επιστήμη υπό δικαστική απαγόρευση, Το Σ, 1998, σελ.726

<sup>2</sup> Βλ.Δημητρόπουλος Αν., Συνταγματικά Δικαιώματα, Τόμος Γ', τεύχ.Ι-ΙΙΙ, Β' έκδοση, 2008, σελ.573

<sup>3</sup> Βλ.Χρυσόγονος Κ.Χ., Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, 2<sup>η</sup> έκδοση, 2002, σελ.305

έρεισμα η ελευθερία της τέχνης, της επιστήμης, της έρευνας και της διδασκαλίας. Ωστόσο η ιδιαίτερη αναφορά της σε ξεχωριστή διάταξη υποδηλώνει την αυξημένη κατοχύρωσή της σε σχέση με άλλες μορφές έκφρασης και διάδοσης των στοχασμών. Είναι χαρακτηριστικό ότι η διάταξη του αρ.16§1 δεν αναφέρει τον περιορισμό «τηρώντας τους νόμους του Κράτους» όπως συμβαίνει με τη διάταξη του αρ. 14§1. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι ο καλλιτέχνης, ο επιστήμονας ή ο εκπαιδευτικός δεν υπάγονται στους νόμους του Κράτους κι επομένως μπορούν να τους παραβιάσουν με τη δράση τους, αλλά ότι οι νομοθετικά επιβαλλόμενοι περιορισμοί οφείλουν να είναι λιγότερο εκτεταμένοι κι εντατικοί, όταν πρόκειται για έργα τέχνης ή επιστήμης από ότι όταν πρόκειται για άλλου είδους έκφραση, ενώ περαιτέρω δεν επιτρέπεται η επιβολή ειδικών περιορισμών που αφορούν μόνο την τέχνη ή την επιστήμη και βέβαια δεν βρίσκουν έδαφος εφαρμογής ούτε οι ειδικοί περιορισμοί άλλων δικαιωμάτων, όπως π.χ. η ελευθερία του τύπου<sup>4</sup>.

Ενδεικτικά, παρατίθενται οι αντίστοιχες διατάξεις από συντάγματα ευρωπαϊκών χωρών:

- αρ.5§3 του Θεμελιώδους Νόμου(ΘΝ) της Γερμανίας (1949) : «Η τέχνη, και η επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερες. Η ελευθερία της διδασκαλίας δεν αποδεσμεύει από την πίστη στο Σύνταγμα»
- αρ.9 πρότ.1 του Ιταλικού Συντάγματος (1948) : «Η Δημοκρατία προάγει την ανάπτυξη της γενικότερης παιδείας και την επιστημονική και τεχνική έρευνα» κι επίσης αρ.33 προτ.1: «Η τέχνη και η επιστήμη είναι ελεύθερες, εξίσου δε ελεύθερη είναι η διδασκαλία τους».
- αρ.20§1β και §2 του Ισπανικού Συντάγματος (1978): «Αναγνωρίζονται και προστατεύονται τα δικαιώματα...της φιλολογικής, καλλιτεχνικής, επιστημονικής και τεχνικής παραγωγής και δημιουργίας...Η άσκησή τους δεν μπορεί να περιορισθεί από οποιαδήποτε μορφή προληπτικής λογοκρισίας»
- αρ.77§1 και §2 του Πορτογαλικού Συντάγματος (1976) : «Η επιστημονική και τεχνολογική πολιτική αποβλέπει στην προώθηση της βασικής και εφαρμοσμένης έρευνας, με προτεραιότητα στα ζητήματα κρατικής ανάπτυξης και σκοπό τόσο την προοδευτική απαγκίστρωση της χώρας από την ξένη εξάρτηση όσο και τη συνεργασία και ανταλλαγή μεταξύ των λαών
- αρ.44 του Σχεδίου του Πολωνικού Συντάγματος (1991) : «Διασφαλίζεται η ελευθερία της δημιουργίας, της επιστημονικής έρευνας και της δημοσίευσης των αποτελεσμάτων της».

---

<sup>4</sup> Βλ.Χρυσόγονος Κ.Χ., ό.π. σημ.3, σελ.305

Στην παρούσα εργασία θα αναπτυχθεί το δικαίωμα έρευνας και διδασκαλίας ως προς το περιεχόμενο, τους φορείς, τους περιορισμούς καθώς και το δικαίωμα έρευνας και διδασκαλίας στα πλαίσια του πανεπιστημίου, που συνιστά τη λεγόμενη ακαδημαϊκή ελευθερία.

## ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Το αρ.16§1 εδ.α΄ διασφαλίζει την ατομική ελευθερία της επιστήμης υπό τη μορφή της έρευνας. Καθιερώνεται, λοιπόν, ατομικό δικαίωμα του κάθε ερευνητή, ανεξάρτητα από το αν διαθέτει την ιδιότητα του ακαδημαϊκού επιστήμονα ή ακαδημαϊκού ερευνητή, που θεμελιώνει αξίωση κατά της Πολιτείας να μην επεμβαίνει περιοριστικά στη διαδικασία κτήσης της επιστημονικής γνώσης αλλά, παράλληλα, επιβάλλει την υποχρέωση να διαμορφώνει πρόσφορες συνθήκες για την καλλιέργεια και προώθηση της επιστήμης. Η ελευθερία της έρευνας αναλύεται σε επιμέρους ελευθερίες:

### I) ΤΑ ΠΑΝΤΑ ΥΠΟΚΕΙΝΤΑΙ ΣΕ ΕΡΕΥΝΑ

Η ελευθερία της έρευνας, αρχικά, σημαίνει ότι τα πάντα υπόκεινται σε έρευνα, δεν υπάρχει δηλαδή αντικείμενο γνώσης του οποίου να απαγορεύεται η έρευνα. Η αρχή «πίστευε και μη ερεύνα» δε συμβιβάζεται με τη συνταγματική επιταγή για ελευθερία της έρευνας. Όλες οι επιστημονικές γνώμες υπόκεινται στην έρευνα και στην κριτική. Δεν υπάρχουν απαραβίαστα επιστημονικά δόγματα. Ακόμα και οι μη υποκείμενες σε αναθεώρηση διάταξεις του Συντάγματος υπόκεινται σε έρευνα χωρίς να παραβιάζεται το αρ.16§1 εδ.β΄.

### II) ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η ελευθερία της έρευνας περιλαμβάνει, δεύτερον, την ελευθερία επιλογής αντικειμένου και μεθόδου της έρευνας. Στο πεδίο της συνταγματικά προστατευόμενης ελευθερίας της έρευνας συμπεριλαμβάνεται κάθε ανεξαιρέτως διαδικασία που λαμβάνει χώρα κατά τους κανόνες της επιστήμης, βασίζεται στη γνώση και στη μεθοδολογία και κατατείνει στην ανεύρεση της αλήθειας. Μιας αλήθειας,



όμως, που δεν έχει ακόμη αλλά ούτε και είναι ποτέ δυνατόν να ανευρεθεί πλήρως. Ενώ, όμως όλα τα θέματα της έρευνας είναι επιτρεπτά, από την ελευθερία της έρευνας δε συνάγεται ότι κάθε ερευνητής έχει αξίωση πρόσβασης σε δημόσια πράγματα ή στοιχεία που δεν είναι γενικά προσιτά στο κοινό για λόγους π.χ. δημόσιας ασφάλειας ή υγείας ή προστασίας δικαιωμάτων τρίτων ούτε σε αντικείμενα ιδιωτικής ιδιοκτησίας. Ενώ όμως απόκειται στη θέληση του ιδιώτη να θέσει ένα αντικείμενο της ιδιοκτησίας του στη διάθεση του ερευνητή δεν ισχύει το ίδιο με τα δημόσια έγγραφα κι άλλα αντικείμενα, των οποίων η εμπιστευτικότητα και η προστασία τους υπόκεινται σε αντικειμενικούς κανόνες. Οι περιορισμοί της έρευνας είναι δυνατοί στο μέτρο μόνο που χωρίς αυτές δε θα μπορούσε να προστατευθεί υπέρτατο δημόσιο συμφέρον.

Από την ελευθερία επιλογής μεθόδου της έρευνας συνάγεται ότι δεν επιτρέπεται η χρησιμοποίηση μεθόδων από τον ερευνητή που συνεπάγονται τη διενέργεια πράξεων που απαγορεύονται και τιμωρούνται γιατί π.χ. προσβάλλουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια ή διακινδυνεύουν την ατομική ή δημόσια υγεία.

### III) ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΠΡΟΣΒΑΣΕΩΣ ΣΤΑ ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥΔΕ ΕΡΕΥΝΑΣ

Από την ελευθερία της έρευνας συνάγεται η ελευθερία προσβάσεως στα πορίσματα της μέχρι τούδε έρευνας. Η ελευθερία όμως αυτή εγγυάται μόνο την πρόσβαση καθενός ερευνητή σε δημοσίως προσιτά ερευνητικά στοιχεία, αλλά όχι σε αυτά που είναι εμπιστευτικά για λόγους π.χ. δημόσιας ασφάλειας, ούτε βέβαια σε στοιχεία ιδιωτικής έρευνας.

#### IV) ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΣ, ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΩΣ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΑ ΔΙΑΔΟΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΠΟΡΙΣΜΑΤΩΝ

Εκτός από την ατομική ελευθερία της έρευνας, το αρ. 16§1 προστατεύει την έρευνα με τη μορφή της μετάδοσης και διάδοσης των πορισμάτων αυτής<sup>5</sup>. Προστατεύει ειδικότερα την ελευθερία διαμόρφωσης, διατήρησης ή αλλαγής, έκφρασης, μετάδοσης και διαδοσης της με κάθε πρόσφορο μέσο. Η ελευθερία της έκφρασης και της διάδοσης των πορισμάτων της έρευνας δεν επιτρέπει οποιονδήποτε έλεγχο ή την εξάρτηση από οποιαδήποτε προηγούμενη άδεια της διοίκησης.

Η ανακοίνωση μπορεί να γίνει όχι μόνο σε επιστημονικά συνέδρια, αλλά και σε ομιλίες προς το κοινό, σε συνέντευξη στους δημοσιογράφους, σε ραδιοφωνική εκπομπή κτλ. Η δημοσίευση μπορεί να γίνει είτε σε ειδικά επιστημονικά περιοδικά είτε στο γενικό τύπο και σε δημοσιεύματα μη απευθυνόμενα στους επιστήμονες του κλάδου μόνο, αλλά και στο κοινό εν γένει<sup>6</sup>. Αυτό ισχύει και για τον πανεπιστημιακό ερευνητή, που παρά την ιδιότητά του ως δημόσιου λειτουργού, έχει δικαίωμα να επιλέξει εξωπανεπιστημιακό κοινό για την ανακοίνωση των ερευνητικών του πορισμάτων.

---

<sup>5</sup> Βλ. Καϊδατζής Ακ., Η ελευθερία της επιστημονικής έκφρασης σε σύγκρουση με το δικαίωμα προστασίας της προσωπικότητας, Το Σ, 1998, σελ.755, «Η επιστημονική δραστηριότητα περιλαμβάνει αναπόσπαστα τόσο την έρευνα για την κατάκτηση της επιστημονικής γνώσης ή την ανάδειξη της επιστημονικής αλήθειας όσο και την κάθε μορφής διάδοση των πορισμάτων αυτής της διαδικασίας. Συμπερασματικά, πρέπει να δεχτούμε ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση η έρευνα, καταγραφή, σύνταξη, δημοσίευση και έκδοση (εκτύπωση, κυκλοφορία, διάθεση) του έργου αποτελούν μian ενιαία επιστημονική δραστηριότητα που στο σύνολό της υπάγεται στην αυξημένη προστασία του αρ.16 παρ.1»

<sup>6</sup> Βλ. Παπαδημητρίου Γ., Σύνταγμα και ελευθερία της επιστήμης, Το Σ, 1992, σελ.521 «Ξεχωριστή βαρύτητα πρέπει να αναγνωριστεί ιδίως στις συνεντεύξεις στον ημερήσιο και περιοδικό τύπο και στα μέσα μαζικής επικοινωνίας-δηλαδή στο ραδιόφωνο και στην τηλεόραση. Διαμέσου αυτής της δυναμικής διάδοσης της επιστήμης παρέχεται η εγγύηση ότι στην ιδιωτική, κοινωνική και πολιτική ζωή θα επικρατήσει η προσηκούσα λογική. Επίσης, ότι η ελευθερία της επιστήμης θα μπορέσει να εκπληρώσει την αποστολή της ακρογωνιαίου λίθου του πολιτιστικού Συντάγματος».

## ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

### ΓΕΝΙΚΑ

Στο αρ.16§1 εδ.α', παράλληλα με την ελευθερία της έρευνας προστατεύεται και η ελευθερία της διδασκαλίας, η οποία αναλύεται σε ελευθερία του διδάσκειν και ελευθερία του διδάσκεσθαι. Η ελευθερία αυτή υπάρχει τόσο στο οργανωτικό πλαίσιο μιας σχολής όσο και ανεξάρτητα από αυτό(διαλέξεις, ιδιωτικά μαθήματα). Ρητά αναφέρεται και η ελευθερία της διδασκαλίας στα πανεπιστήμια στο αρ.16§1 εδ.β': *«Η ακαδημαϊκή ελευθερία και η ελευθερία διδασκαλίας δεν απαλλάσσουν από το καθήκον υπακοής στο Σύνταγμα»*. Η αυτοτελής αναφορά της ελευθερίας της διδασκαλίας παράλληλα προς την ακαδημαϊκή ελευθερία, ενισχύει τη θέση ότι ο συντακτικός νομοθέτης προστατεύει τη διδασκαλία τόσο εντός όσο κι εκτός πανεπιστημίων και στις άλλες βαθμίδες της εκπαίδευσης. Η ελευθερία διδασκαλίας δεν αφορά τη διδασκαλία στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης που δε συνοδεύεται κατ' ανάγκη με έρευνα και γίνεται βάσει δεσμευτικών οδηγιών που αφορούν λεπτομερώς το αντικείμενο και τον τρόπο διδασκαλίας χωρίς δυνατότητα επιλογής ή παρεκκλίσεων<sup>7</sup>.

Η ελευθερία της διδασκαλίας δεν περιλαμβάνει την ελευθερία ίδρυσης ανωτάτων σχολών κατα τις διατάξεις του αρ.16§5 (*«η ανώτατη εκπαίδευση παρέχεται αποκλειστικώς υπό ιδρυμάτων αποτελούντων νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου...»*) και της παρ.8 υποπαρ.2 του ίδιου άρθρου (*«η σύστασις ανώτατων σχολών υπό ιδιωτών απαγορεύεται»*).

Συναφές ζήτημα με την ελευθερία της διδασκαλίας είναι το δικαίωμα ίδρυσης ιδιωτικών σχολείων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, το οποίο κατοχυρώνεται στο αρ.16§8 εδ.α' του Σ *«νόμος ορίζει τις προϋποθέσεις και τους όρους χορήγησης άδειας για την ίδρυση και λειτουργία εκπαιδευτηρίων που δεν ανήκουν στο Κράτος, τα σχετικά με την εποπτεία που ασκείται πάνω σ' αυτά, καθώς και την υπηρεσιακή κατάσταση του διδακτικού προσωπικού τους»*. Η αναγνώριση του δικαιώματος αυτού ενισχύεται ερμηνευτικά απο το αρ.16§1, που κατοχυρώνει την ελευθερία της τέχνης, της επιστήμης, της έρευνας και

---

<sup>7</sup> Βλ. όμως και Δημητρόπουλος Αν.,ό.π. σημ.2.σελ.591 *«Οι εκπαιδευτικοί της στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης δεν είναι ασφαλώς απλά όργανα αναπαραγωγής κρατούσας ιδεολογίας. Οι εκπαιδευτικοί των άλλων βαθμίδων έχουν ασφαλώς την υποχρέωση να τηρούν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα αλλά και τη δυνατότητα να διδάσκουν τις προσωπικές, ενδεχομένως αποκλίνουσες επιστημονικές απόψεις τους.»*

της διδασκαλίας, από το αρ.14§1, που κατοχυρώνει την ελευθερία έκφρασης και διάδοσης της γνώμης και των στοχασμών καθώς και από το αρ.5§1, που κατοχυρώνει την ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας και συμμετοχής στην οικονομική, κοινωνική και πολιτική ζωή της χώρας<sup>8</sup>.

## Ι) ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΕΙΝ

Η ελευθερία της διδασκαλίας περιλαμβάνει την ελευθερία διδασκαλίας οποιασδήποτε επιστημονικής απόψεως, χωρίς δυσμενείς συνέπειες για τον διδάσκοντα. Η απαγόρευση διδασκαλίας μιας ορισμένης επιστημονικής θεωρίας αντίκειται στο Σύνταγμα. Συγκεκριμένα, η ελευθερία της διδασκαλίας περιλαμβάνει την ελευθερία καθορισμού των όρων της διδασκαλίας, καθορισμού δηλαδή του ακροατηρίου, των θεμάτων, της μεθόδου, του χρόνου και του χώρου της διδασκαλίας. Στο πλαίσιο όμως της πανεπιστημιακής διδασκαλίας, τα οργανωτικά πλαίσια του προγράμματος σπουδών επιβάλλουν σημαντικούς περιορισμούς, αλλά δεν πρέπει να αποκλείουν εντελώς «τα ελεύθερα μαθήματα».

## ΙΙ) ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΕΣΘΑΙ

Η ελευθερία της διδασκαλίας περιλαμβάνει τόσο την ελευθερία του διδάσκειν όσο και την ελευθερία του διδάσκεσθαι. Η ελευθερία του διδάσκεσθαι περιλαμβάνεται και στο αρ.2 του (Πρώτου) Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ που προβλέπει στο εδ.α' ότι «*ουδείς δύναται να στερηθή του δικαιώματος όπως εκπαιδευθή*». Η ελευθερία του διδάσκεσθαι περιλαμβάνει την ελευθερία του διδασκόμενου να επιλέξει τι και από ποιόν θα διδαχθεί, αν και συνήθως περιορίζεται στο πλαίσιο προγραμμάτων σπουδών ενός πανεπιστημίου.

---

<sup>8</sup> Βλ. Τσάτσος Δ., Λοβέρδος Αν., Κανελλοπούλου Ν., Σύνταγμα και ιδιωτική παιδεία, Το Σ, 1992, σελ.89 καθώς και Παραράς Π, Σύνταγμα 1975-Corpus, Τόμος Ι, αρ,1-50, Νομολογία του ΣτΕ- Παρατηρήσεις κατ'άρθρον- Νομοθεσία, εκδ.Σάκκουλα, 1982, .σελ.247 επ.

## ΦΟΡΕΙΣ

Φορείς του δικαιώματος έρευνας και διδασκαλίας είναι τόσο φυσικά όσο και νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου<sup>9</sup>, τόσο ημεδαποί όσο και αλλοδαποί<sup>10</sup>, ανεξάρτητα από το αν ασκούν έρευνα εντός ή εκτός πανεπιστημίων, στο δημόσιο ή ιδιωτικό τομέα. Φορείς του δικαιώματος εντός των πανεπιστημίων είναι όλοι οι πανεπιστημιακοί διδάσκαλοι όλων, κατ' αρχήν, των βαθμίδων.

Η ελευθερία της έρευνας και της διδασκαλίας νοείται έναντι του κράτους και των άλλων φορέων δημόσιας εξουσίας. Σ' αυτούς ανήκουν και τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα που, κατά το Σύνταγμα είναι νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου.

Κι εδώ οι σχέσεις μεταξύ ιδιωτών διέπονται από ιδιωτικές συμβάσεις και από διατάξεις ιδιωτικού και ποινικού δικαίου. Κι εδώ όμως από την κατά το Σύνταγμα υποχρέωση του Κράτους να αναπτύσσει και να προάγει την έρευνα και την διδασκαλία συνάγεται η υποχρέωση διαμορφώσεως της έννομης τάξης κατά πρόσφορο για την ανάπτυξη. Αντίστοιχη αξίωση του επιστήμονα για τη λήψη τέτοιων μέτρων δε θεμελιώνει το Σύνταγμα, αν και συγκεκριμένα κρατικά μέτρα που σαφώς αντιβαίνουν στην κρατική υποχρέωση είναι αντισυνταγματικά και οι επιστήμονες μπορούν να επικαλεστούν την αντισυνταγματικότητά τους.

---

<sup>9</sup> Βλ. απ. 1043/1989 του ΣτΕ τμ.δ', Το Σ 1989 σελ.308-309 «επειδή με την παράγραφο 1 του αρ.16 του Συντάγματος η επιστημονική έρευνα κατοχυρώνεται ως ατομικό δικαίωμα όλων. Επομένως, κάθε φυσικό πρόσωπο και κάθε νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου όπως και το Ίδρυμα που διέπεται από τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα και του ΑΝ 2039/1939, έχει το δικαίωμα να επιδίεται σε επιστημονική έρευνα, στους τομείς του ενδιαφέροντος του, και μάλιστα στη δραστηριότητά του αυτή πρέπει, κατά την έννοια της συνταγματικής διατάξεως να έχει την αρωγή του Κράτους.»

<sup>10</sup> Βλ. απ.2185/1991 του ΣτΕ τμ.δ', Το Σ 1992,σελ.127-131 «Το αρ. 52 ΣυνθΕΟΚ(ελευθερία εγκατάστασης) είναι αμέσως εφαρμοστέο από 1.1.1981. Η ίδρυση φροντιστηρίου από ιδιώτη αποτελεί οικονομική δραστηριότητα και εμπίπτει στη ρύθμιση του άρθρου τούτου. Η απαγόρευση χορηγήσεως άδειας ιδρύσεως φροντιστηρίου ξένων γλωσσών σε αλλοδαπούς (αρ.68§1 αν.ν.2545/40) είναι αντίθετη στο αρ.52 ΣυνθΕΟΚ. Η δραστηριότητα αυτή δε συνδέεται με την άσκηση δημόσιας εξουσίας, τελεί όμως υπό τον έλεγχο του κράτους(αρ.16 του Συντάγματος).

## ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

### Ι)ΤΟ ΤΡΙΠΤΥΧΟ: ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΤΗΤΑ, ΧΡΗΣΤΟΤΗΤΑ

Το αρ. 5§1 ορίζει: «Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη».

Σε συστηματική ερμηνεία με το αρ. 25§1 ο νομοθέτης θέτει τρεις επάλληλες και σ'ένα βαθμό αλληλοεπικαλυπτόμενες βασικές αρχές της συνολικής έννομης τάξης, τρεις βασικές οριοθετικές ρήτρες, τη ρήτρα νομιμότητας, τη ρήτρα κοινωνικότητας και τη ρήτρα χρηστότητας.

Στην επιστήμη έχει τεθεί το ερώτημα αν ενόψει του γενικού περιεχομένου του δικαιώματος ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, οι τρεις οριοθετικές ρήτρες ισχύουν μόνο για αυτό το δικαίωμα ή για όλα τα θεμελιώδη δικαιώματα. Έχουν υποστηριχθεί και οι δύο απόψεις :

- i) σύμφωνα με τη θεωρία της ειδικής εφαρμογής οι διατάξεις των συγκεκριμένων δικαιωμάτων υπερισχύουν των γενικών ρητρών κι επομένως αποκλείουν την εφαρμογή τους.
- ii) σύμφωνα με τη θεωρία της γενικής εφαρμογής η οριοθετική τριάδα εφαρμόζεται σε όλα τα συνταγματικά δικαιώματα. Οι γενικές οριοθετήσεις προκύπτουν με σαφήνεια από το Σύνταγμα, κι εφαρμόζονται αφενός στα «ανεπιφύλακτα» δικαιώματα κι αφετέρου στα «περιορισμένα»<sup>11</sup>.

Επομένως οι τρεις γενικές οριοθετικές ρήτρες εφαρμόζονται και στο δικαίωμα έρευνας και διδασκαλίας.

---

<sup>11</sup> Βλ. Δημητρόπουλος Αν., ό.π.σημ.2., σελ.162

## II) ΓΕΝΙΚΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

Το αρ. 16§1 διακηρύσσει την ελευθερία της επιστήμης, της έρευνας και διδασκαλίας χωρίς περιορισμούς<sup>12</sup>. Η μη αναφορά στο αρ. 16§1 της τηρήσεως των νόμων του κράτους δε σημαίνει ότι ο επιστήμονας καθίσταται *legibus solutus* κι επομένως δεν έχει υποχρέωση υπακοής στο Σύνταγμα και στους νόμους του Κράτους. Η εφαρμογή κάποιων αναγκαίων γενικών περιορισμών είναι απαραίτητη έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η ομαλή κοινωνική συμβίωση. Η ελευθερία της επιστήμης δε δίνει το δικαίωμα στον επιστήμονα π.χ. να διαπράττει κατά την άσκηση της επιστήμης του εσχάτη προδοσία, περιύβριση αρχής και συμβόλων, καθύβριση του Θεού ή θρησκευμάτων ή εγκλήματα κατά της τιμής. Ο επιστημονικός ερευνητής δε δικαιούται επικαλούμενος την ελευθερία της επιστημονικής έρευνας, να εφαρμόζει μεθόδους ή να προβαίνει σε πειράματα που προσβάλλουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια ή διακινδυνεύουν την ατομική ή δημόσια υγεία. Ούτε απαλλάσσει η ελευθερία της διδασκαλίας από την τήρηση της κοινής ησυχίας ή των κανόνων οδικής κυκλοφορίας. Η υπαγωγή της επιστήμης στους γενικώς ισχύοντες νόμους δε σημαίνει όμως ότι η ελευθερία της επιστήμης δεν προστατεύεται έναντι του νομοθέτη. Μόνο γενικοί νόμοι μπορούν να περιορίσουν την ελευθερία της επιστήμης, έρευνας και διδασκαλίας, νόμοι δηλαδή που προστατεύουν γενικά και αντικειμενικά ένα έννομο αγαθό, χωρίς να στρέφονται ούτε κατά ορισμένου προσώπου ούτε κατά ορισμένης επιστημονικής θεωρίας, ούτε να καθιστούν αδύνατη ή να δυσχεραίνουν δυσανάλογα<sup>13</sup> την επιστημονική έρευνα και διδασκαλία, της οποίας η ανάπτυξη και προαγωγή αποτελεί κατά το Σύνταγμα υποχρέωση του κράτους. Μια τέτοια υπερβολική δέσμευση της επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας από την ποινική προστασία της τιμής αποτρέπει και ο ποινικός κώδικας στα αρ. 366 και 367 που ορίζουν ότι *«δε συνιστώσιν άδίκον πράξιν ...εκδηλώσεις λαμβάνουσαι χώραν... εκ δεδικαιολογημένου ενδιαφέροντος»*.

Ένα τέτοιο ενδιαφέρον είναι η άσκηση επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας<sup>14</sup>.

<sup>12</sup> .Αντίστοιχη διάταξη περιέχει και ο Θεμελιώδης Νόμος της Γερμανίας όπου στο αρ.5 παρ. 3 ορίζει ότι: *«Η ελευθερία της διδασκαλίας δεν αποδεσμεύει από την υπακοή στο Σύνταγμα»*.

<sup>13</sup> Βλ. σχετικά με την αρχή της αναλογικότητας, Δημητρόπουλος Αν., ό.π.σημ.2, σελ.226

<sup>14</sup> Δαγτόγλου Π.Δ., Συναγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, Τόμος Α΄,2<sup>η</sup> αναθεωρημένη έκδοση, εκδ. Αντ.Σάκκουλα, 2005, σελ.675-676

## ΙΙ)ΕΙΔΙΚΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

Η ελευθερία της επιστήμης, της έρευνας και της διδασκαλίας υπόκειται σε γενικούς αλλά όχι σε ειδικούς περιορισμούς<sup>15</sup>. Σ' αυτό το σημείο έγκειται η αυξημένη συνταγματική προστασία της ελευθερίας της επιστήμης, της έρευνας, της διδασκαλίας έναντι άλλων ελευθεριών, όπως την ελευθερία της γνώμης που υπόκειται σε ειδικούς περιορισμούς.

Η αυξημένη αυτή συνταγματική προστασία υπερέχει όπου η άσκηση συνταγματικής έρευνας συντρέχει με την άσκηση άλλου συνταγματικού δικαιώματος όπως π.χ. την ελευθερία του τύπου. Επομένως, τα έντυπα που περιέχουν κυρίως επιστημονικές δημοσιεύσεις εξαιρούνται όχι μόνο από την πριν την κυκλοφορία αλλά και από την μετά κυκλοφορία τους κατάσχεση, η οποία επιτρέπεται κατεξάίρεση στα έντυπα εν γένει<sup>16</sup>. Ειδικά για την επιτρεπόμενη κατάσχεση «άσεμνων» εντύπων, η κατ' αρχήν εξαίρεση κατά το νόμο των έργων της επιστήμης ανταποκρίνεται προς την αυξημένη συνταγματική προστασία της ελευθερίας της επιστήμης.

---

<sup>15</sup> Βλ. υπόθεση λεξικού Μπαμπινιώτη, απ.18134/1998 ΜονΠρΘες/νίκης που διέταξε προσωρινά την απαγόρευση της κυκλοφορίας του λεξικού,δεχόμενο προσβολή του δικαιώματος της προσωπικότητας εις βάρος της ελευθερίας της επιστήμης.Σχετικά βλ. Καϊδατζής Ακρ, Η ελευθερία της επιστημονικής έκφρασης σε σύγκρουση με το δικαίωμα προστασίας της προσωπικότητας, Το Σ 1998, σελ.762.: «η προσωρινή διαταγή απαγόρευσης κυκλοφορίας συνιστά ιδιαίτερα έντονη μορφή επέμβασης.Κι αυτό γιατί φαίνεται να ισοδυναμεί με ανεπίτρεπτη κατάσχεση εντύπου...Ακόμα κι αν δεχθούμε την ανάγκη προστασίας της προσωπικότητας ως εξίσου σοβαρό λόγο, περιοριστικό του δικαιώματος του αρ. 16§1 Σ,η στάθμιση δεν μπορεί να οδηγήσει σε συνθλιπτική συρρίκνωση του ενός δικαιώματος σε βάρος του άλλου. Επομένως και στο επίπεδο των διατασσόμενων μέτρων διαπιστώνεται προφανής προσβολή του αρ. 16§1 Σ»..

<sup>16</sup> Βλ.αρ.14§3 του Συντάγματος «Η κατάσχεση εφημερίδων κι άλλων εντύπων, είτε πριν από την κυκλοφορία είτε ύστερα από αυτή, απαγορεύεται. Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η κατάσχεση με παραγγελία του εισαγγελέα μετά την κυκλοφορία: α) για προσβολή της χριστιανικής και κάθε άλλης γνωστής θρησκείας, β) για προσβολή του προσώπου του Προέδρου της Δημοκρατίας, γ) για δημοσίευμα που αποκαλύπτει πληροφορίες για τη σύνθεση, τον εξοπλισμό και τη διάταξη των ενόπλων δυνάμεων ή την οχύρωση της χώρας ή που έχει σκοπό τη βίαιη ανατροπή του πολιτεύματος ή στρέφεται κατά της εδαφικής ακεραιότητας του Κράτους, δ) για άσεμνα δημοσιεύματα που προσβάλλουν ολοφάνερα τη δημόσια αιδώς, στις περιπτώσεις που ορίζει ο νόμος».



## ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Ακαδημαϊκή ελευθερία είναι η ελευθερία της επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας στο πλαίσιο του (αυτοδιοικούμενου) πανεπιστημίου ή άλλου ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος. Πρόκειται για την ελευθερία καθενός μέλους της πανεπιστημιακής κοινότητας να συμμετέχει στην έρευνα και τη διδασκαλία, αναπτύσσοντας την προσωπικότητά του. Από την άποψη αυτή η ακαδημαϊκή ελευθερία συνδέεται με το γενικό δικαίωμα ελευθερίας του αρ. 5§1 του Συντάγματος κι εντάσσεται στα ατομικά δικαιώματα που κατοχυρώνουν την ελευθερία της πνευματικής κίνησης. Η ακαδημαϊκή ελευθερία δεν είναι μόνο ατομικό δικαίωμα αλλά και θεσμική εγγύηση<sup>17</sup>, δηλαδή συνταγματική κατοχύρωση ενός θεσμού, όχι για χάρη των συγκεκριμένων σε δεδομένο χρόνο φορέων τους αλλά ανεξάρτητα από αυτούς και εν όψει αποστολής του θεσμού που αποτελούν συνταγματικά προστατευόμενο συμφέρον. Η θεσμική προστασία της ακαδημαϊκής ελευθερίας συνδέεται άρρηκτα με την αρχή της πλήρους αυτοδιοίκησης των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, η οποία συνίσταται στην εξουσία των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων να αποφασίζουν για τις υποθέσεις τους με δικα τους αποκλειστικά όργανα (ατομικά ή συλλογικά) οριζόμενα μεν από τον κοινό νομοθέτη, απαρτιζόμενα όμως από πρόσωπα τα οποία είναι επιφορτισμένα ή μετέχουν στην πραγματοποίηση της εκπαιδευτικής και ερευνητικής αποστολής τους, της κρατικής εποπτείας περιορισμένης μόνο σε έλεγχο νομιμότητας των πράξεων αυτών. Για την πραγματοποίηση αυτού του σκοπού ο συνταγματικός νομοθέτης προέβλεψε την ύπαρξη δύο ξεχωριστών, μη δυνάμενων να συγχωνευθούν ομάδων προσωπικού, το κύριο (καθηγητικό) διδακτικό κι ερευνητικό προσωπικό και το βοηθητικό (μη καθηγητικό) ερευνητικό διδακτικό κι ερευνητικό προσωπικό<sup>18</sup>.

Η αρχή της ακαδημαϊκής ελευθερίας εγγυάται την αδέσμευτη επιστημονική σκέψη, έρευνα και διδασκαλία και νοείται όχι μόνο ως ατομικό δικαίωμα του πανεπιστημιακού δασκάλου ή ερευνητή αλλά και ως οργανωμένη δραστηριότητα, αναπτυσσόμενη σύμφωνα με κανόνες που θεσπίζει και με οικονομικά μέσα που παρέχει το κράτος. Ως εκτούτου τα μέλη ΔΕΠ των ΑΕΙ έχουν ευθέως από το αρ.16§1 του Συντ. δικαίωμα να αξιώσουν από το κράτος την εξασφάλιση των προϋποθέσεων για την ακώλυτη άσκηση της διδακτικής και ερευνητικής τους δραστηριότητας.

<sup>17</sup> Βλ. Δημητρόπουλος Αν., ό.π.σημ.2., σελ.40 «Με τον όρο θεσμική εγγύηση γίνεται αντιληπτή η συνταγματική εγγύηση, η οποία αποβλέπει βασικά, όχι στην προστασία του εκάστοτε φορέα του ατομικού δικαιώματος, αλλά στην διασφάλιση του συνταγματικά κατοχυρωμένου θεσμού.»

<sup>18</sup> Βλ. ΣτΕ 2786/84 σελ.566 επ., Το Σ, 1981

## Ι) ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

Η ακαδημαϊκή ελευθερία του διδακτικού-ερευνητικού προσωπικού είναι η ελευθερία ακαδημαϊκής έρευνας και διδασκαλίας στο πλαίσιο του αυτοδιοικούμενου πανεπιστημίου. Το πανεπιστήμιο με την προϋπόθεση ότι λειτουργεί σωστά είναι ο κατάλληλος χώρος για την επιστημονική έρευνα και διδασκαλία γιατί εκτός από το ότι παρέχει τα τεχνικά μέσα, προσφέρει τη δυνατότητα εργασίας και συνεργασίας ανάμεσα σε ανθρώπους με παρόμοια ενδιαφέροντα και πνευματικές ανησυχίες.

Από την ελευθερία της ακαδημαϊκής ελευθερίας προκύπτει ότι ο καθηγητής, εκτός από τα υποχρεωτικά και τα κατ' επιλογήν υποχρεωτικά μαθήματα, έχει το δικαίωμα να διδάξει, στο πλαίσιο του πανεπιστημίου, οποιοδήποτε επιστημονικό αντικείμενο της προτιμήσεώς του, μέσα στις χρονικές και χωρικές δυνατότητες του πανεπιστημίου. Το πανεπιστήμιο δε μπορεί να παρακωλύει, αλλά αντίθετα οφείλει να διευκολύνει την πέρα του προγράμματος διδακτική δραστηριότητα<sup>19</sup>.

Στο δικαίωμα έρευνας και διδασκαλίας μέσα στο πανεπιστήμιο περιλαμβάνεται και η αξίωση ακώλυτης διεξαγωγής έρευνας και διδασκαλίας, επομένως ο πανεπιστημιακός διδάσκαλος έχει τη δυνατότητα να ζητά την απομάκρυνση όσων διαταράσσουν την αναγκαία ησυχία.

Το Σύνταγμα διακρίνει ανάμεσα στους καθηγητές των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και του λοιπού διδακτικού-ερευνητικού προσωπικού. Και οι δύο αυτές κατηγορίες ασκούν ερευνητικό και διδακτικό έργο, όμως το Σύνταγμα μόνο τους καθηγητές χαρακτηρίζει ως δημόσιους λειτουργούς και μόνο για τους καθηγητές προβλέπει ειδικές εγγυήσεις ανεξαρτησίας, ανάλογες με αυτές των δικαστών (αρ. 16§ 6 εδ.β' και αρ. 88§ 4 Συντ). Σε αντίθεση με το Σύνταγμα του 1952 που χαρακτήριζε τους πανεπιστημιακούς καθηγητές ως δημόσιους υπαλλήλους, ο χαρακτηρισμός τους από το ισχύον Σύνταγμα ως δημόσιους λειτουργούς τονίζει την ιδιαίτερη σημασία του έργου τους και την ακαδημαϊκή ελευθερία και προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία τους.

Πράγματι, οι δημόσιοι υπάλληλοι όπως και οι εκπαιδευτικοί των άλλων βαθμίδων εκπαίδευσης δεσμεύονται από ιεραρχικές διαταγές και

---

<sup>19</sup> Βλ. ΣτΕ 4009/2000, ΕΔΔ 2001, σελ.337

οδηγίες, χωρίς δυνατότητα επιλογών ή παρεκκλίσεων και υπόκεινται σε αυξημένους περιορισμούς της ελευθερίας γνώμης και πρωτοβουλίας. Αντίθετα, οι καθηγητές των ΑΕΙ είναι ελεύθεροι να επιλέγουν οι ίδιοι αντικείμενο, περιεχόμενο και μέθοδο επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας και να εκφράζουν και να διαδίδουν τις επιστημονικές τους απόψεις και ερευνητικές διαπιστώσεις. Μια άλλη διαφορά μεταξύ τους είναι ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι είναι απλώς μόνιμοι υπάλληλοι κι όχι ισόβιοι (όπως οι δικαστές) ενώ οι καθηγητές υπόκεινται στις ειδικότερες εγγυήσεις του αρ. 88§ 4 του Συντ.

Το Σύνταγμα, λοιπόν, για λόγους εγγύησης της ακαδημαϊκής ελευθερίας παρέχει στους καθηγητές των ΑΕΙ μια θέση *sui generis* αυξημένης ανεξαρτησίας που τους διαχωρίζει από τους δημοσίους υπαλλήλους . Ο νομοθέτης δε μπορεί να μειώσει ούτε να καταργήσει τη διάκριση αυτή.

## II) ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ

Φορείς της ακαδημαϊκής ελευθερίας είναι και οι φοιτητές. Αντίστοιχη με τη διάκριση πανεπιστημιακού και σχολικού καθηγητή, είναι και η διάκριση φοιτητή και μαθητή. Η προέχουσα θέση της έρευνας και της διδασκαλίας στον πανεπιστημιακό χώρο και η συμμετοχή του φοιτητή στην έρευνα δημιουργεί ένα διαφορετικό δέκτη που είναι και συγχρόνως συνεργάτης στην έρευνα.

Περιεχόμενο της ακαδημαϊκής ελευθερίας των φοιτητών είναι το δικαίωμα μαθήσεως και φοιτήσεως, το οποίο περιλαμβάνει την ελευθερία την ελευθερία επιλογής αντικειμένου σπουδών, πανεπιστημίου καθώς και παρακολουθήσεως των μαθημάτων, όσο και την απόκτηση γνώσεων και προπάντων εξάσκησης στην ικανότητα του συλλογισμού, της κριτικής και της έρευνας. Ο φοιτητής οφείλει να συμβάλλει στην επιτυχία των σκοπών του πανεπιστημίου αλλά ο κύριος σκοπός του είναι να πάρει περισσότερο από το να δώσει. Γι' αυτό και δεν είναι νοητή ισότητα μεταξύ διδασκόντων-διδασκομένων γιατί ο φοιτητής είναι συνήθως περαστικός από το πανεπιστήμιο ενώ οι καθηγητές είναι μόνιμα απασχολημένοι με την έρευνα και τη διδασκαλία.

Το περιεχόμενο λοιπόν της ακαδημαϊκής ελευθερίας των φοιτητών είναι πιο περιορισμένο από αυτό των καθηγητών. Αυτό αφορά κυρίως την έρευνα την οποία ο φοιτητής δε μπορεί να ασκήσει αυτοδύναμα και για την οποία επομένως δεν έχει αξίωση. Αλλά και στη διδασκαλία ο φοιτητής δεν μπορεί να αξιώσει συμμετοχή ή δικαίωμα συγκαθορισμού του περιεχομένου ή της μεθόδου διδασκαλίας.

Ωστόσο ο ν. 1268/ 1982 έδωσε στους φοιτητές και στους εκπροσώπους τους θέση ισοδύναμη με εκείνη των καθηγητών. Στα δικαιώματα των φοιτητών περιλαμβάνονται συμμετοχή στη διαδικασία κατάρτισης και αναθεώρησης των προγραμμάτων σπουδών, δικαίωμα συμμετοχής στην εκλογή, σύνθεση και λήψη αποφάσεων των πανεπιστημιακών οργάνων και δικαίωμα αξιολόγησης της διδακτικής ικανότητας των μελών ΔΕΠ και άλλων υποψηφίων, η συμμετοχή αυτή αποτελεί στοιχείο που συνεκτιμάται στις διαδικασίες εκλογής ή επιλογής.

### III) ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

Όπως όλα τα ατομικά δικαιώματα έτσι και η ακαδημαϊκή ελευθερία διδασκόντων και διδασκομένων υπόκειται σε γενικούς περιορισμούς, έτσι δεν περιλαμβάνει την ελευθερία παραβίασεως των νόμων. Ο φορέας της ακαδημαϊκής ελευθερίας δεν είναι *legibus solutus*. Όμως, όπως και η ελευθερία της γνώμης δεν υπόκειται σε ειδικούς περιορισμούς. Το Συμβούλιο της Επικρατείας δέχεται ότι «η ακαδημαϊκή ελευθερία είναι ως προς το περιεχόμενό της και τη μέθοδο διδασκαλίας και έρευνας απόλυτη και ισχύει έναντι όλων, μη επιδεχόμενη άλλους περιορισμούς από εκείνους που απορρέουν από την υποχρέωση σεβασμού εκ μέρους του πανεπιστημιακού δασκάλου ή ερευνητή των άλλων διατάξεων του Συντάγματος»<sup>20</sup>.

Από τη συνταγματική κατοχύρωση της ελευθερίας της διδασκαλίας στα πανεπιστημιακά ιδρύματα συνάγεται ότι δεν επιτρέπεται να υπαγορευθεί ούτε να απαγορευθεί στους διδάσκοντες ή τους διδασκόμενους η αποδοχή ή προβολή ή υποστήριξη ορισμένων θεωριών, ιδεών ή αντιλήψεων. Η ελευθερία της διδασκαλίας είναι ουσιαστικά ελευθερία της αμφιβολίας και αμφισβήτησης, του ελέγχου και του αντιλόγου, της διαφωνίας και της αναζήτησης. Η ελευθερία της διδασκαλίας προϋποθέτει πολυφωνία και πλουραλισμό ιδεών, σκέψεων, ερμηνειών, απόψεων, γνωμών. Έτσι αποτρέπεται ο κίνδυνος να καταστεί η πανεπιστημιακή διδασκαλία μέθοδος επιβολής της εξουσίας και μέσο ιδεολογικής χειραγώγησης.

Κατά το αρ.16§ 1 εδ. β' «η ακαδημαϊκή ελευθερία και η ελευθερία της διδασκαλίας δεν απαλλάσσουν από το καθήκον υπακοής στο Σύνταγμα». Η υποχρέωση υπακοής στο Σύνταγμα παραβιάζεται με την κατάχρηση της ακαδημαϊκής ελευθερίας όπως με τη χρησιμοποίηση της θέσης του πανεπιστημιακού δασκάλου στο πανεπιστήμιο για προπαγάνδα εναντίον του συντάγματος και των αρχών του, παραπληροφόρηση, διέγερση μίσους ή περιφρονήσεως, λογοκρισία, σαμποτάζ γνώψεων.

Ανάμεσα στους πανεπιστημιακούς δασκάλους και τους φοιτητές αφενός και το ΑΕΙ αφετέρου υπάρχουν έννομες σχέσεις δημοσίου δικαίου που αποτελούν ειδικές κυριαρχικές ή εξουσιαστικές σχέσεις από τις οποίες απορρέουν ιδιαίτερα δικαιώματα αλλά και ιδιαίτερες υποχρεώσεις που περιορίζουν την άσκηση της ακαδημαϊκής ελευθερίας. Οι πανεπιστημιακοί διδάσκαλοι όντες δημόσιοι λειτουργοί κι όχι δημόσιοι υπάλληλοι δεν υπάγοντα στο αρ. 103§ 1 του Συντάγματος ούτε

<sup>20</sup> Βλ. ΣτΕ 2786/1984, Το Σ 1984,566 επ.

στις διατάξεις του Υπαλληλικού Κώδικα, αλλά μόνο στην ειδική περί ΑΕΙ νομοθεσία. Από τον επιστημονικό χαρακτήρα της έρευνας και της διδασκαλίας απορρέει ότι οι πανεπιστημιακοί διδάσκαλοι είναι ελεύθεροι να ασκούν οποιαδήποτε επιστημονική κριτική αλλά πρέπει να περιορίζουν μέθοδο και σκοπό της κριτικής στα όρια της επιστήμης. Δεν μπορούν να εκτρέπονται σε σε προσωπικές επιθέσεις ή κομματική προπαγάνδα. Αυτό δεν ισχύει όμως για τις εξωπανεπιστημιακές εκδηλώσεις και δημοσιεύσεις ως προς τις οποίες υπάγονται μόνο στους περιορισμούς του κοινού πολίτη.

Και οι φοιτητές από την εγγραφή τους τελούν σε ειδική κυριαρχική σχέση με το πανεπιστήμιο στο οποίο σπουδάζουν και υπόκεινται σε ανάλογους περιορισμούς με τους πανεπιστημιακούς διδασκάλους.

## ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ελευθερία της έρευνας και της διδασκαλίας αποτελεί πλέον, στην εποχή μας, πολιτισμική ιστορική κατάκτηση, την οποία το ισχύον Σύνταγμα απλώς επικυρώνει. Η ελευθερία της έρευνας και η ελευθερία της διδασκαλίας είναι αλληλένδετες. Η ελευθερία της έρευνας είναι συστατικό στοιχείο της επιστήμης και η ελευθερία της διδασκαλίας είναι απαραίτητη για τη συνέχιση της επιστημονικής έρευνας και της διάδοσης των πορισμάτων της. Οι δύο αυτές ελευθερίες τυγχάνουν αυξημένης συνταγματικής κατοχύρωσης και υπόκεινται μόνο σε γενικούς περιορισμούς κατά την άσκηση τους αναγνωρίζοντας ο συνταγματικός νομοθέτης με αυτόν τον τρόπο την υπέρτερη αξία της. Ανάλογες διατάξεις με αυτές του αρ.16 § 1 περιέχονται στα συντάγματα πολλών ευρωπαϊκών χωρών.

## SYNOPSIS

Freedom of research and teaching is nowadays a historical, cultural conquest which the current constitution just legalizes. Freedom of research and teaching are interrelated. Freedom of research is substantial part of science and freedom of teaching is essential for the continuation of scientific research and the transmission of its results. These two freedoms get high constitutional protection and are only subject to general restrictions during their practice and in this way the constitutional legislator acknowledges their superior value. Articles relevant to ar.16 § 1 exist in the constitutions of other European countries too.

## ΛΗΜΜΑΤΑ

Δικαίωμα στην έρευνα, δικαίωμα διδασκαλίας, ακαδημαϊκή ελευθερία, επιλογή αντικειμένου και μεθόδου έρευνας, πρόσβαση στα πορίσματα και διάδοσή τους, διδάσκειν και διδάσκεσθαι, διδακτικό προσωπικό, φοιτητές

## ENTRIES

Freedom to research, freedom of teaching, academic freedom, choice of subject and method of research, access to the results and transmission of them, teaching and be taught, didactic staff, students



## **ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ**

- ❖ Αλαμάνης Αθ., Η ιδιωτικοποίηση της ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα, 1989
- ❖ Αλιβιζάτος Ν., Σημείωμα μαρτυρικής κατάθεσης, Το Σ 1998, σελ.718 επ.
- ❖ Αντωνίου Θ.Δ. και Ταλιαδούρος Σ.Α., Παιδεία και ελεύθερη εγκατάσταση, Το Σ 1998, σελ.217
- ❖ Βαβούσκος Κ., Δυνατότης ιδρύσεως εκπαιδευτηρίου εις την εκπαιδευτικήν περιφέρειαν εις την οποία λειτουργεί ήδη έτερον εκπαιδευτήριο, Αρμενόπουλος, 1979, σελ.108-109
- ❖ Βέγλερης Φ.Β., Γνωμοδότηση, Επίκαιρα Θέματα, ΝοΒ 1989, σελ.391
- ❖ Βέγλερης Φ.Β., Το Συνταγματικό και Νομοθετικό Πρόβλημα της Ιδιωτικής Εκπαίδευσης, Το Σ 1989, σελ.547
- ❖ Βενιζέλος Ευ., Τα πανεπιστημιακά όργανα κατά το ν. 1262/1982 και η πλήρης αυτοδιοίκηση των ΑΕΙ, Αρμενόπουλος, 1983, σελ 720 επ.
- ❖ Βουλγαράκης Γ., Ο Νόμος-Πλαίσιο για τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, 4<sup>η</sup> έκδοση, 2005
- ❖ Γεωργόπουλος Κ.Λ., Γνωμοδότησις: Εκπαίδευσις ιδιωτική, Νο Β 1974, σελ.883 επ.
- ❖ Δαγτόγλου Π.Δ., Γνωμοδότηση: Η υπαγωγή της παιδείας στην εξαίρεση του αρ. 55ΣυνθΕΟΚ, Το Σ 1986
- ❖ Δαγτόγλου Π.Δ., Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, Τόμος Α΄, 2<sup>η</sup> αναθεωρημένη έκδοση, εκδ. Αντ.Σάκκουλα, 2005
- ❖ Δημητρόπουλος Αν., Συνταγματικά Δικαιώματα, Τόμος Γ΄, τεύχ.Ι-ΙΙΙ, Β΄ έκδοση, 2008
- ❖ Ευρυγενής Δ.Ι., Πανεπιστημιακή Διδασκαλία και Πολιτική, Αρμενόπουλος 1975, σελ 1 επ.
- ❖ Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου: Όψεις της προστασίας των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, Αθήνα, Εκδόσεις Εστία, 1995
- ❖ Καργάδος Π., Εις τα όρια της ακαδημαϊκής ελευθερίας, 1996
- ❖ Καϊδατζής Α., Η ελευθερία της επιστημονικής έκφρασης σε σύγκρουση με το δικαίωμα προστασίας της προσωπικότητας, Το Σ 1998, σελ. 753
- ❖ Καλογερόπουλος Α.Λ., Η παιδεία και το ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο, Το Σ 1989, σελ.579
- ❖ Κασιμάτης Γ., Η επιστήμη υπό δικαστικήν απαγόρευσιν, Το Σ 1998, σελ.725 επ.

- ❖ Κλαδής/ Πανούσης, «Ο Νομος –Πλαίσιο», Για τη δομή και τη λειτουργία των Πανεπιστημίων, 2004
- ❖ Κόρσος Δ.Ι., Η ελευθερία της τέχνης, της επιστημονικής έρευνας και της διδασκαλίας κατά το σχέδιον του Νέου Συντάγματος, ΕΔΔΔ 1975, σελ.117 επ.
- ❖ Κουμάντου Γ., Εγκατάσταση Ξένων Σχολείων στην Ελλάδα, ΝοΒ, σελ.384
- ❖ Κουμάντου Γ., Το «επικίνδυνο λεξικό», Το Σ 1998, σελ.731 επ.
- ❖ Κουνάδης Α., Η περιπέτεια της Ανώτατης Παιδείας, 1982-1992, 1992
- ❖ Κουτσούκου/ Βαγιωνάκη, Νομικοί προβληματισμοί σχετικά με το αρ.16 του Συντάγματος- Υπόθεσις Μπαμπινιώτη- Ανδρουλάκη, Εφαρμ.Δημ.Δικ. 2001, σελ.112 επ.
- ❖ Μάνεσης Α.Ι., Συνταγματική Θεωρία και Πράξη: Η συνταγματική προστασία της ακαδημαϊκής ελευθερίας, εκδ. Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη, 1980
- ❖ Μανιτάκης Αντ., Η συνταγματική προστασία της επαγγελματικής ή άλλης ειδικής εκπαίδευσεως, ΕΕΕΕυρΔ 1986, σελ. 931
- ❖ Μαντζούφας Π., Ακαδημαϊκή Ελευθερία-Οργανωτική και διαδικαστική θεώρηση-Το συνταγματικό πλαίσιο εξέλιξης των πανεπιστημίων, 1997
- ❖ Μαντζούφας Π., Η συνταγματικότητα των προγραμμάτων σπουδών επιλογής και η έκταση του δικαστικού ελέγχου- Παρατηρήσεις στη ΣτΕ 2820/1999, Το Σ 2000, σελ. 311 επ.
- ❖ Μανωλεδάκης Ι., Η χρύση τομή, Δίκαιο και Πολιτική, 1982, σελ.201 επ.
- ❖ Μιχαηλίδης-Νουάρος Γ., Το δικαίωμα εκπαίδευσεως κατά την ΕΣΔΑ, Σύμμεικτα προς τιμήν Φ. Βέγλερη , 1988, τόμος Ι, σελ. 1 επ.
- ❖ Μποτόπουλος Κ.Β., Σύνταγμα, Παιδεία και «Ιδιωτικά Πανεπιστήμια», Το Σ 1999, σελ. 37 επ.
- ❖ Νικολούδης Η.Π., Αναίρεση υπέρ Σωκράτους, Το Σ 1998, σελ.749 επ.
- ❖ Ορφανουδάκης Σ., Η εκπόνηση διδακτορικής διατριβής και η ακαδημαϊκή ελευθερία, 2000
- ❖ Παπαδημητρίου Γ, Σύνταγμα κι ελευθερία της επιστήμης , Το Σ 1992, σελ.515
- ❖ Παραρά Π.Ι., Σύνταγμα 1975-Corpus, Τόμος Ι, αρ,1-50, Νομολογία του ΣτΕ- Παρατηρήσεις κατ'άρθρον- Νομοθεσία, εκδ.Σάκκουλα, 1982, σελ. 231-251
- ❖ Παυλόπουλος Π., Η νομική φύση των ΑΕΙ, Το Σ 1990, σελ. 445 επ.

- ❖ Πουλής, Η οργάνωση της Εθνικής Παιδείας, Νομική Θεώρηση, 1995
- ❖ Πουλής, Εκπαιδευτικό και Θεσμοί, 2001, σελ.311 επ.
- ❖ Πουλής, Οργάνωση και Διοίκηση-Υπηρεσιακή κατάσταση και πειθαρχικός έλεγχος του προσωπικού-Θεσμοί της εκπαίδευσης, 2007
- ❖ Πουλής Π., Το νομικό πλαίσιο οργάνωσης και λειτουργίας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, Γ΄ έκδοση, 2007
- ❖ Σαρμά Ι.Δ., Η συνταγματική νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, Β΄ έκδοση, 1994, σελ.382 επ.
- ❖ Σαρμά Ι.Δ., Το Δημοκρατικό Κοινωνικό Κράτος Δικαίου, Η νομολογία του ΣτΕ, 2003, σελ. 269 επ.
- ❖ Σταθόπουλος Μ., Ένα λεξικό ανάμεσα σε δικαιοσύνη κι επιστήμη, Το Σ 1998, σελ.721 επ.
- ❖ Σταθόπουλος Μ., Η δίκη σώζει το άστοχο λήμμα; Το Σ 1998, σελ.735 επ.
- ❖ Σταθόπουλος Μ., Και η εκτός δίκη ουσία; Το Σ 1998, σελ 748 επ.
- ❖ Στασινόπουλος Μ., Η ελευθερία της γνώμης των καθηγητών των ανωτάτων σχολών, Η ακαδημαϊκή ελευθερία, ΕΔΔΔ 1975, σελ. 9 επ.
- ❖ Τσακυράκης Σ., Σατανικό λεξικό, Το Σ 1998, σελ 742 επ.
- ❖ Τσάτσος Δ.Θ., Γνωμοδοτήσεις: Σύνταγμα και Ιδιωτική Παιδεία, Το Σ 1992, σελ 87
- ❖ Χρυσόγονος Κ.Χ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2<sup>η</sup> έκδοση αναθεωρημένη και συμπληρωμένη, Σάκκουλας, 2002
- ❖ Χρυσόγονος Κ.Χ., Θρησκευτική εκπαίδευση κι επικρατούσα θρησκεία, Το Σ 1999, σελ.993

## Ιστοσελίδες

[www.dsa.gr](http://www.dsa.gr)

[www.law.uoa.gr~adimitrop](http://www.law.uoa.gr~adimitrop)

## NΟΜΟΛΟΓΙΑ

- ❖ ΣτΕ 2786/ 1984, «Διάκριση του κύριου διδακτικού και ερευνητικού προσωπικού από το βοηθητικό προσωπικό», Το Σ 1984, σελ. 566
- ❖ ΣτΕ 2788/ 1984, Το Σ 1984, σελ. 586
- ❖ ΑΠ 240/1985 (τμ.Β'), Ιδιωτική Εκπαίδευσις, ΕΕΝ 1986, σελ. 23
- ❖ ΜονΠρωτΘες/νίκης 18134/ 1998, Υπόθεση Μπαμπινιώτη-Το λήμμα «Βούλγαρος», Το Σ 1998, σελ.764 επ.
- ❖ ΣτΕ 57/ 2005, «Κατάρτιση προγράμματος σπουδών-αποστέρηση διδακτικών καθηκόντων καθηγητού»

### ΣτΕ 57/ 2005

#### ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ ΤΜΗΜΑ Γ΄

Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό του στις 29 Ιανουαρίου 2004, με την εξής σύνθεση: Γ. Σταυρόπουλος, Αντιπρόεδρος, Πρόεδρος του Γ' Τμήματος, Ν. Μαρκουλάκης, Α. Καραμιχαλέλης, Σύμβουλοι, Κ. Πισπιρίγκος, Π. Τσούκας, Πάρεδροι. Γραμματέας η Δ. Μουζάκη, Γραμματέας του Γ' Τμήματος.

Για να δικάσει την από 24 Σεπτεμβρίου 2003 αίτηση:

του.....ο οποίος παρέστη αυτοπροσώπως ως δικηγόρος (Α.Μ. 4925)

κατά του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, το οποίο παρέστη με το δικηγόρο Νικ. Αθανασιάδη (Α.Μ. 15731) που τον διόρισε με εξουσιοδότησή του ο Πρύτανης του Παντείου. Με την αίτηση αυτή ο αιτών επιδιώκει να ακυρωθεί η παράλειψη των οργάνων του Παντείου Πανεπιστημίου να του αναθέσουν διδακτικό έργο εμπίπτον στο γνωστικό του αντικείμενο.

Η εκδίκαση άρχισε με την ανάγνωση της εκθέσεως του Εισηγητή,

Παρέδρου Π. Τσούκα.

Κατόπιν το δικαστήριο άκουσε τον αιτούντα ως δικηγόρο, ο οποίος ανέπτυξε και προφορικά τους προβαλλόμενους λόγους ακυρώσεως και ζήτησε να γίνει δεκτή η αίτηση και τον πληρεξούσιο του Παντείου Πανεπιστημίου, ο οποίος ζήτησε την απόρριψή της.

Μετά τη δημόσια συνεδρίαση το δικαστήριο συνήλθε σε διάσκεψη σε αίθουσα του δικαστηρίου και

Αφού μελέτησε τα σχετικά έγγραφα  
Σκέφθηκε κατά το Νόμο

1. Επειδή, για την άσκηση της υπό κρίση αιτήσεως ακυρώσεως κατεβλήθη το κατά νόμον παράβολο (υπ' αριθμ. 241071 και 851437/2003 ειδικά έντυπα παραβόλου).
2. Επειδή, με την αίτηση αυτή ζητείται, καθ' ερμηνείαν του δικογράφου της, την ακύρωση της παραλείψεως οργάνων του Παντείου Πανεπιστημίου να αναθέσουν στον αιτούντα, καθηγητή του εν λόγω Πανεπιστημίου, διδακτικό έργο εμπίπτον στο γνωστικό του αντικείμενο. Η παράλειψη αυτή συντελέσθηκε, κατά τον αιτούντα, α) δια της από 5.11.2003 αποφάσεως της Γενικής Συνελεύσεως του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου, με την οποία καταρτίσθηκε το πρόγραμμα σπουδών του Τμήματος για το ακαδημαϊκό έτος 2003-2004 και β) δια της υπ' αριθμ. 22/26.11.2003 πράξεως του Προέδρου του Τμήματος τούτου, η οποία διαλαμβάνει το εν λόγω πρόγραμμα σπουδών, κατά το μέρος που στις πράξεις αυτές δεν περιελήφθησαν, προς διδασκαλία, μαθήματα εμπίπτοντα στο γνωστικό αντικείμενο του αιτούντος καθηγητή.
3. Επειδή, ο αιτών, καθηγητής της Φιλοσοφίας του Δικαίου στο Γενικό Τμήμα Δικαίου του Παντείου Πανεπιστημίου, προβάλλει ότι δια της καταρτίσεως του επίδικου προγράμματος σπουδών αποστερείται των διδακτικών του καθηκόντων, αφού στο πρόγραμμα αυτό δεν περιλαμβάνονται μαθήματα που δίδασκε σε προηγούμενα ακαδημαϊκά έτη σε Τμήματα του Παντείου Παν/μίου. Εν όψει του προβαλλομένου τούτου λόγου ακυρώσεως, η υπό κρίση αίτηση ασκείται με έννομο συμφέρον.
4. Επειδή, η προσβαλλομένη παράλειψη του Παντείου Πανεπιστημίου εκδηλώθηκε δια της αποφάσεως της Γενικής Συνελεύσεως του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, δια της οποίας καταρτίσθηκε το επίδικο πρόγραμμα σπουδών τούτου, δεδομένου ότι, σύμφωνα με το άρθρο 24 § 6 του Ν. 1269/1982, μόνον η Γενική Συνέλευση Τμήματος, και όχι ο Πρόεδρος τούτου, είναι αρμόδια για την κατάρτιση του οικείου προγράμματος σπουδών. Για το λόγο αυτό, η προσβαλλομένη, υπ' αριθμ.

22/26.11.2003, πράξη του Προέδρου του εν λόγω Τμήματος προσβάλλεται απαραδέκτως [ΣτΕ 1495/2000, 2211/1993 (Ολ.)].

5. Επειδή, κατά το άρθρο 24 παρ. 1 του Ν. 1268/1982, «το Πρόγραμμα Σπουδών περιέχει τίτλους των υποχρεωτικών, των κατ' επιλογή υποχρεωτικών και των προαιρετικών μαθημάτων, το περιεχόμενό τους, τις εβδομαδιαίες ώρες διδασκαλίας τους, στις οποίες περιλαμβάνεται το κάθε μορφής επιτελούμενο διδακτικό έργο, και τη χρονική αλληλουχία ή αλληλεξάρτηση των μαθημάτων», ενώ, κατά την παρ. 7 του αυτού άρθρου, «η απόφαση της Γ.Σ. Τμήματος για το Πρόγραμμα Σπουδών κοινοποιείται στον Κοσμήτορα και στην Ε.Α.Γ.Ε., και δημοσιεύεται στον Οδηγό Σπουδών της Σχολής και του Τμήματος».

6. Επειδή, η κατά την προμνησθείσα παρ. 7 του άρθρου 24 του Ν. 1268/1982 απόφαση της Γενικής Συνελεύσεως Τμήματος για το πρόγραμμα σπουδών Τμήματος ΑΕΙ έχει κανονιστικό χαρακτήρα (ΣτΕ 5757/1996), ο δε προβλεπόμενος από τον νόμο προσήκων τρόπος της υποχρεωτικής, κατά το Σύνταγμα (πρβλ. ΣτΕ 4108/1999 Ολ.), δημοσιεύσεώς της είναι η δημοσίευση στον οικείο οδηγό σπουδών. Όπως, όμως, προκύπτει εκ του από 27.1.2004 εγγράφου του Παντείου Πανεπιστημίου προς το Συμβούλιο της Επικρατείας, κατά το ακαδημαϊκό έτος 2003-2004, το οποίο αφορά το επίδικο πρόγραμμα σπουδών, ουδόλως εκδόθηκε οδηγός σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου. Συνεπώς, εφόσον η προσβαλλομένη, από 5.11.2003, κανονιστική απόφαση της Γενικής Συνελεύσεως του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, δια της οποίας εκδηλώθηκε η προσβαλλόμενη παράλειψη, δεν έχει προσηκόντως δημοσιευθεί, είναι, κατά τα παγίως κριθέντα, ανυπόστατη. Δεδομένου, όμως, ότι, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου της υποθέσεως, το επίδικο πρόγραμμα σπουδών έχει εφαρμοσθεί, το δε διδακτικό έργο του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας διενεργείται βάσει αυτού, η υπό κρίση αίτηση πρέπει, για λόγους ασφαλείας του δικαίου, να γίνει δεκτή και να ακυρωθεί η προσβαλλόμενη παράλειψη, η οποία εκδηλώθηκε δια της καταρτίσεως του Προγράμματος σπουδών του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας και συνίσταται στη μη ανάθεση στον αιτούντα διδακτικού έργου αναγομένου στο γνωστικό του αντικείμενο [πρβλ. ΣτΕ 2818/1984 (Ολ.), 4108/1999].

Διά ταύτα

Δέχεται την υπό κρίση αίτηση ακυρώσεως.

Ακυρώνει την προσβαλλομένη παράλειψη του Παντείου Πανεπιστημίου, κατά τα οριζόμενα στο σκεπτικό.

Διατάσσει την απόδοση του παραβόλου.

Επιβάλλει στο Πάντειο Πανεπιστήμιο τη δικαστική δαπάνη του

αιτούντος, η οποία ανέρχεται σε  $(380+380=)$  επτακόσια εξήντα (760) ευρώ.

Η διάσκεψη έγινε στην Αθήνα στις 3 Φεβρουαρίου 2004 και η απόφαση δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση της 13ης Ιανουαρίου 2005.

Ο Πρόεδρος του Γ΄ Τμήματος Η Γραμματέας του Γ΄ Τμήματος  
Γ. Σταυρόπουλος Δ. Μουζάκη

## ΜονΠΘες/νίκης 18134/1998

### Περίληψη

Προσβολή της προσωπικότητας και της εθνικής ταυτότητας από λήμμα σε λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας. Περιεχόμενο ενός καλού λεξικού. Διατάσσεται η απάλειψη του λήμματος από το επίδικο λεξικό, απειλείται προσωπική κράτηση ενός μηνός κατά του συγγραφέα καθηγητή γλωσσολογίας και χρηματική ποινή στον καθένα από τους καθ' ων.

### Κείμενο Απόφασης

Από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 57 και 59 του ΑΚ συνάγεται ότι η προσωπικότητα του ατόμου προστατεύεται από οιονδήποτε την προσβάλλει. Στην προσωπικότητα περιλαμβάνεται σαν μερικότερο στοιχείο αυτής κάθε τι που αποτελεί τη σωματική, την ψυχική και την κοινωνική ατομικότητα του ανθρώπου. Στην ψυχική ατομικότητα ανήκει κάθε τι που έχει σχέση με την ψυχική υπόσταση του ανθρώπου, όπως οι αντιδράσεις τις οποίες προκαλούν στο εσωτερικό του ανθρώπου εξωτερικές προσβολές και οι οποίες διαταράσσουν την εσωτερική κατάσταση αυτού, εκδηλώνονται δε με τη μορφή πόνου, είτε σωματικού είτε ψυχικού. Η προσβολή της προσωπικότητας γίνεται όχι μόνο με λόγια αλλά και με έργα, ο δε ορισμός της επαφίεται στην επιστήμη και τη νομολογία (βλ. ολ.ΑΠ 812/1980 ΝοΒ 29.79). Επίσης, η υποχρέωση σεβασμού της προσωπικότητας θεμελιώνεται στις διατάξεις των άρθρων 2 παρ. 1, 5 παρ. 1, 7 παρ. 2, 9, 19, 23 παρ. 1, 2 του Συντάγματος του 1975 στις παραπάνω διατάξεις του Αστικού Κώδικα (άρθρα 57 και 59), 39 παρ. 1, 2 του α.ν. 1092/1938 περί τύπου για την προστασία της προσωπικότητας του κατηγορουμένου όσο εκκρεμεί η ποινική δίκη, 329 παρ. 1 και 330 του ΚΠολΔ, 361-367, 369, 370 επ. του Ποινικού Κώδικα και 8, 10 της Συμβάσεως της Ρώμης (βλ. και Κυπραίου, Αυτοπροσδιορισμός της προσωπικότητας, Αρμ Λ' 96). Τέλος, κατά το άρθρο 692 παρ. 1 ΚΠολΔ, το δικαστήριο διατάζει τα ασφαλιστικά μέτρα που κατά την κρίση του αρμόζουν σε κάθε περίπτωση και δεν έχει την υποχρέωση να διατάζει το μέτρο που ζητείται. Περισσότερα βλ. και Π. Τζίφρα, Ασφαλιστικά μέτρα, έκδ. Γ', Αθήνα 1980, σελ. 50.



Με την κρινόμενη αίτηση ο αιτών επικαλείται επείγουσα περίπτωση, συνάμα δε προσβολή της προσωπικότητάς του και της εθνικής του ταυτότητας και ζητεί να ληφθούν ασφαλιστικά μέτρα, να απαγορευθεί προσωρινά η κυκλοφορία και διάθεση του συγκεκριμένου λεξικού, να υποχρεωθούν οι καθ' ών να απο-σύρουν από την κυκλοφορία (βιβλιοπωλεία ή άλλα κέντρα διάθεσής του) αυτό μέσα σε προθεσμία δέκα (10) ημερών από την επίδοση της αποφάσεως, διαφορετικά να επιτραπεί να το πράξει αυτός με έξοδα των καθ' ών και να απειληθεί κατά του πρώτου των καθ' ών καθώς και κατά του εκπροσώπου του δευτέρου προσωπική κράτηση διάρκειας ενός (1) έτους, καθώς και χρηματική ποινή 2.000.000 δραχμών στον καθένα ως μέσον αναγκαστικής εκτελέσεως και σε περίπτωση μη συμμόρφωσής τους προς τις διατάξεις της αποφάσεως που θα εκδοθεί. Η αίτηση, όσον αφορά το αίτημα αυτής για την προσωπική κράτηση του εκπροσώπου του δευτέρου των καθ' ών αυτή, είναι μη νόμιμη και πρέπει να απορριφθεί αφού αυτός δεν είναι διάδικος. Κατά τα λοιπά αυτή είναι νόμιμη, στηρίζεται στις παραπάνω διατάξεις και σ' αυτές των άρθρων 946 επ. ΚΠολΔ και αρμόδια αφού εισάγεται κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων (άρθρο 686 επ. του ίδιου Κώδικα) πρέπει να εξετασθεί περαιτέρω κατ' ουσία. Με την αίτηση πρέπει να συνεκδικασθούν κατ'άρθρο 246 ΚΠολΔ και οι ασκηθείσες πρόσθετες παρεμβάσεις υπέρ του αιτούντος και κατά των καθ' ών, καθώς και υπέρ των καθ' ών και κατά του πρώτου, οι οποίες είναι νόμιμες κατ' άρθρα 80 επ. ΚΠολΔ και πρέπει και αυτές να ερευνηθούν περαιτέρω κατ' ουσία. Από την εκτίμηση των ένορκων καταθέσεων των μαρτύρων που εξετάσθηκαν στο ακροατήριο και των εγγράφων που οι διάδικοι προσκομίζουν, πιθανολο-γήθηκαν τα παρακάτω: Ο πρώτος των καθ' ών, ως τακτικός καθηγητής γλωσσολογίας και Πανεπιστή-μιο Αθηνών και σύμβουλος του Υπουργού Παιδείας, με επιτελείο βοηθών, συνέταξε ελληνικό λεξικό (ερμηνευτικό-ορθολογικό και ετυμολογικό) με τον τίτλο "Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας". Το δεύτερο των καθ' ών από 20ημέρου περίπου, έχοντας το δικαίωμα της έκδοσης - εκτύπωσης, κυκλοφορίας και διάθεσης του λεξικού αυτού, έθεσε σε κυκλοφορία και διάθεση το λεξικό αυτό. Στο λεξικό αυτό και στο λήμμα-λέξη "Βούλγαρος" ο παραπάνω συγγραφέας παραθέτει τα εξής: "Βούλγαρος: 1. Αυτός που γεννήθηκε στη Βουλγαρία ή κατάγεται από εκεί, 2. (καταχρ. υβριστ.) ο οπαδός ή παίκτης ομάδας της Θεσσαλονίκης (κυρίως του ΠΑΟΚ)". Σχετικά με αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι: Ένα καλό λεξικό δεν μεταγράφει μόνο τη γλωσσική πραγματικότητα, αλλά έχει σαν αποστολή και να διδάσκει. Προσφεύγουμε σ' αυτό για να μάθουμε. Με βάση αυτά η γλωσσική πραγματικότητα που καταγράφεται σ' αυτό, ήτοι η χρήση μιας συγκεκριμένης λέξης, πρέπει να είναι αυτή που έχει κατά κάποιο τρόπο καθιερωθεί στην Ελληνική κοινωνία, δηλαδή έχει

γενικευθεί και έχει κάποια διάρκεια. Μια σποραδική ή μεμονωμένη χρήση δεν αρκεί. Η συγκεκριμένη λέξη "Βούλγαρος" με την υβριστική έννοια πιθανολογήθηκε ότι χρησιμοποιείται από ασήμαντη αριθμητικά μερίδα ποδοσφαιρόφιλων του νότου και μάλιστα σαν σύνθημα μάλλον παρά σαν έννοια της λέξης (βλ. Μ. Σταθόπουλου, Ένα λεξικό ανάμεσα στη δικαιο-σύνη και επιστήμη, Εφημερίδα "Ελευθεροτυπία" της 15.6.1998, σελ. 18, 19). Επομένως, δεν αποτελεί λήμμα που μπορούσε να έχει καταχωρηθεί σε λεξικό, αφού η χρήση της λέξης αυτής είναι σποραδική και μειωμένη και στερείται κάποιας διάρκειας. Έτσι, η απάλειψη αυτής της φράσεως με το συγκεκριμένο περιεχόμενο "Βούλγαρος: 2. (καταχρ. υβριστ.) ο οπαδός ή παίκτης ομάδας της Θεσσαλονίκης (κυρίως του ΠΑΟΚ)", ουδόλως θα αναιρούσε την επιστημονικότητα του συγκεκριμένου λεξικού, η οποία είναι άλλωστε δεδομένη. Επίσης, η παράθεση της λέξεως αυτής με το συγκεκριμένο περιεχόμενο αναμφίβολα προσβάλλει την προσωπικότητα του αιτούντος και των υπέρ αυτού παρεμβαινόντων, αλλά περαιτέρω δημιουργεί σύγχυση για την εθνική καταγωγή των παικτών και των οπαδών της ομάδας του ΠΑΟΚ και γενικότερα των Μακεδόνων. Κατόπιν όμως αυτών και αφού υφίσταται επείγουσα περίπτωση, πρέπει να γίνει δεκτή η αίτηση ως ουσία βάσιμη και να διαταχθεί η απάλειψη από το επίδικο λεξικό του λήμματος "Βούλγαρος: 2. (καταχρ. υβριστ.) ο οπαδός ή παίκτης ομάδας της Θεσσαλονίκης (κυρίως του ΠΑΟΚ)", ή από κάθε μελλοντική ανατύπωση ή έκδοση αυτού, καθώς και από όσα αντίτυπα δεν έχουν διατεθεί στο αναγνωστικό κοινό και βρίσκονται στα χέρια των καθ' ών κατά τη δημοσίευση της αποφάσεως αυτής. Απειλεί κατά των καθ' ών και ειδικότερα κατά του πρώτου προσωπική κράτηση διάρκειας ενός (1) μηνός και κατά αμφοτέρων χρηματική ποινή 2.000.000 δρχ. στον καθένα, ως μέσον αναγκαστικής εκτελέσεως της αποφάσεως αυτής και για κάθε παραβίαση του διατακτικού της. Τέλος, επιβάλλει σε βάρος των καθ' ών και των υπέρ αυτών παρεμβαινόντων τα δικαστικά έξοδα του αιτούντος και των προσθέτως υπέρ αυτού παρεμβαινόντων και κατά το άρθρο 176 ΚπολΔ.